

Kolay Okunabilen Materyaller İçin İlkeler

Guidelines for Easy-to-Read Materials

Çev. Nilay Cevher*

IFLA/ Özel Gereksinimleri Olan Bireylere Kütüphane Hizmetleri Bölümü adına Misako Nomura, Gyda Skat Nielsen ve Bror Tronbacke tarafından gözden geçirilmiştir.

Öz**

Bu rehberin üç temel amacı bulunmaktadır: 1) kolay okunabilen yayınların doğasını ve neden gerekli olduklarını tanımlamak; 2) bu yayınların hitap ettiği ana hedef gruplarını belirlemek ve 3) kolay okunabilen materyallerin yayıncılarına ve okuma güçlüğü yaşayan bireylere hizmet sunan organizasyonlara ve ajanslara önerilerde bulunmaktır. Kolay okunabilen yayınlar çeşitli düzeylerde okuma güçlüğü çeken bireyler tarafından gereksinim duyulmaktadır. Büyük ölçüde bu grupların gereksinimleri benzerdir ve birden fazla ülkenin kolay okunabilen materyaller üretme konusunda işbirliği yapması mümkündür. Kolay okuma alanında kütüphaneler önemli bir rol oynamaktadır. Bu yayın Kolay Okunabilen Materyaller için İlkeler adlı rehberin ikinci basımıdır. İlk basım 1997'de yayınlandıktan sonra kolay okuma alanında yalnızca teknik çözümler açısından olmayan pek çok gelişme gerçekleşmiştir. Ayrıca engelli bireyler için de durum değişmiştir. Modern toplum hepsinden büyük taleplerde bulunmaktadır, günümüzde engelliler dâhil tüm vatandaşların iyi eğitilmiş, kendi kararlarını verebilen bireyler olmaları beklenmektedir. IFLA'nın Özel Gereksinimi olan Bireylere Kütüphane Hizmetleri Bölümü'nde çalışan bir grup bu Rehberin gözden geçirilmiş halinden sorumludur. Bu çalışma grubunda çalışanlar Misako Nomura (Japonya), Gyda Skat Nielsen (Danimarka), ve Bror Tronbacke (İsveç). Bu ilkelerin, kolay okunabilen materyaller ile ilgili yayınları tüm dünyada teşvik edeceğini ve onlara katkıda bulunacağını ve yayın ve destek çalışmalarına yararlı bilgiler sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler: *Kolay okunabilen materyaller; okuma güçlüğü; engelli; IFLA.*

Abstact

These guidelines have three main purposes: 1) to describe the nature of and the need for easy-to-read publications; 2) to identify the main target groups for these publications; and 3) to offer suggestions to publishers of easy-to-read materials and those organizations and agencies that serve persons with reading disabilities. Easy-to-read publications are needed by people with various levels of reading disabilities. To a great extent, the needs of these groups are similar,

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Bilgi Yönetimi Bölümü. e-posta: nilcevher@gmail.com
Res. Asst. Hacettepe University Department of Information Management

** Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA)'nın 120 numaralı profesyonel raporunun çevirisidir. Bu kısım orijinal eserde Giriş bölümü olarak adlandırılmaktadır. Bkz.
<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>

Translation of IFLA professional report numbered 120. This section is called the introduction section in the original work.

and it is possible for several countries to cooperate in producing easy-to-read materials. Libraries play a key role in the easy-to-read field. This publication is the second edition of the Guidelines for Easy-to-Read Materials. Many developments have taken place in the easy-to-read area since the first edition was published in 1997, not only in terms of technical solutions, but also the situation for disabled persons has changed. The modern society makes great demands on all and today all citizens are expected to be well informed and make their own decisions, including persons with disabilities. A working group from IFLA's Library Services to People with Special Needs (LSN) Section is responsible for the revision of the Guidelines. The working group members are Misako Nomura (Japan), Gyda Skat Nielsen (Denmark), and Bror Tronbacke (Sweden). We hope that these guidelines will stimulate and contribute to the publication of easy-to-read materials around the world and will provide useful information for editorial and outreach work.

Keywords: Easy-to-read materials; reading disabilities; disabled persons; IFLA.

1) Kolay Okunabilen Ne Demektir?

“Kolay okunabilen” teriminin birbirinden çok az farkı olan iki tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan biri metnin ortalama bir metine kıyasla okunmasını daha kolay hale getiren fakat anlaşılmasını kolaylaştırmayan dilsel bir uyarılma biçimindedir; diğer tanım ise hem okumayı hem anlamayı kolaylaştıran bir uyarılmayı ifade etmektedir.

Kolay okunabilen yayınların amacı farklı yaş grupları için net ve kolayca anlaşılabilen metinler sunmaktır. Böyle bir ürünü elde etmek için yazar/yayıncı grafik düzenin yanı sıra içeriği, dili ve resimleri de göz önünde bulundurmalıdır.

2) Kolay Okumaya Olan Gereksinim

Kolay okunabilen materyaller sunmak bir demokrasi ve erişilebilirlik meselesidir.

Uluslararası çalışmalar, pek çok ülkede yetişkin nüfusun yüzde 25’inden fazlasının dokuz yıllık örgün eğitimden sonra beklenen okuryazarlık ve okuma becerileri düzeyine erişmediğini göstermektedir. Çeşitli ülkelerde bu rakam yüzde 40-50’lere ulaşmaktadır.¹

Kültüre, edebiyata ve bilgiye –kavranabilir bir biçimde- erişmek tüm insanlar için *demokratik bir haktır*. Toplumda neler olup bittiği ile ilgili bilgiye erişmek tüm vatandaşlar için büyük önem taşımaktadır. Bir bireyin demokratik haklarını kullanıp kendi yaşamını kontrol etmesi için bu kişi iyi eğitilmiş ve seçim yapabilme yeterliğine sahip olmalıdır.

Yaşam kalitesi diğer bir önemli etkidir. Okuyabilme, dünya görüşünü genişletmesini ve kendi yaşamının kontrolünü kendi elinde tutmasını sağlayarak kişiye çok büyük ölçüde özgüven verir. Bireyler okuyarak fikirlerini, düşüncelerini ve deneyimlerini paylaşabilmekte ve insan olarak yaşayabilmektedirler.

3) Kolay Okuma Desteği

Okuma teşviki ve kolay okunabilen materyallere olan gereksinim *Birleşmiş Milletler Sözleşme ve Standart Kuralları*, *UNESCO Halk Kütüphaneleri Manifestosu* ve Uluslararası Yayıncılar Derneği’nin hazırladığı *Okuyucu Sözleşmesi* ve Uluslararası Kitap Komitesi tarafından fazlasıyla desteklenmektedir.

Birleşmiş Milletler Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi

Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi Birleşmiş Milletler tarafından 2006 yılında kabul edilmiştir. Sözleşme birkaç ülke tarafından onaylanmıştır ve bu ülkeler için yasal yönden bağlayıcıdır.

¹ Uluslararası Yetişkin Okuryazarlığı Araştırmaları (IALS, İngilizcesi), 1998

Sözleşme, engellilik durumunun sakatlığı olan bireyler ile bu bireylerin topluma tam ve etkin katılımlarını engelleyen tutumla ilgili ve çevresel etkenler arasındaki etkileşimden kaynaklandığını belirtmektedir.

Sözleşmenin amacı, engelli bireylerin tüm insan haklarından eksiksiz ve eşit bir biçimde yararlanmasını teşvik etmek, savunmak ve sağlamaktır. Erişilebilirlik, kişisel haberleşmedeki hareketlilik, sağlık, eğitim, istihdam, habilitasyon ve rehabilitasyon, siyasi yaşama katılım ve eşitlik ve ayrımcılık yapmama gibi birçok can alıcı noktayı kapsamaktadır.

Sözleşme, bilgiye ve iletişime erişilebilirliğin önemini tanımaktadır. Sözleşme, kolay okunabilen materyaller gibi erişilebilir formattaki bilginin makul bir düzenleme ile sunulması gerektiğini belirtmektedir. “Makul düzenleme”, özel bir durum gerektirdiğinde, oransız ya da uygunsuz bir yükü dayatmayan gerekli ve uygun değişiklikler ve uyarlamalar anlamına gelmektedir. Kolay okunabilen yayınlar, gerekli erişilebilir formatlar olarak düşünülmelidir.

Birleşmiş Milletler'in Standart Kuralları

Birleşmiş Milletler 1993'te Engelliler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar adlı bir belgeyi kabul etmiştir. Standart Kurallar zorunlu değildir; fakat bireysel devletler tarafından kabul edildiği için belirli ulusal yetkileri kuvvetle destekler. 5 Numaralı Kural, devletin bilgi hizmetlerinin ve belgelerinin farklı yaş gruplarındaki engelli bireyler için erişilir olmasına yönelik stratejiler geliştirmesi ve hizmetlerin erişilir olması için özellikle TV, radyo ve gazeteler başta olmak üzere medyayı teşvik etmesi gerektiğini beyan etmektedir. 10 Numaralı Kural engelli bireylerin kültürel etkinliklere eşit ölçüde katılabilmesi gerektiğini ve devletlerin edebiyat, film ve tiyatronun engelli bireyler için erişilir olmasına yönelik yöntemler geliştirmeleri ve uygulamaları gerektiğini belirtmektedir.

UNESCO ve IFLA: Halk Kütüphaneleri Manifestosu ve Okul Kütüphaneleri Manifestosu

UNESCO, *Halk Kütüphaneleri Manifestosunu* 1994'te kabul etti. Manifesto, UNESCO'nun eğitim, kültür ve bilgi için yaşayan bir güç ve tüm insanların zihinleri aracılığıyla barışı ve manevi refahı güçlendirmede temel bir aracı olarak halk kütüphanelerine olan inancını bildirmektedir.

“Halk kütüphanesi hizmetleri yaş, cinsiyet, din, milliyet, dil ya da toplumsal statüye bakılmaksızın herkese eşit erişim sağlayacak biçimde sunulur. Belirli hizmet ve materyaller herhangi bir nedenden dolayı bu hizmet ve materyallerden yararlanamayan örneğin dil azınlıkları, engelli bireyler, hastanede ya da hapisane olan bireyler gibi kullanıcılara da sağlanmalıdır.”

1999'da kabul edilen *Okul Kütüphaneleri Manifestosu* öğrencilerin tam kapasitelerini geliştirmelerine izin verecek öğrenim araçlarını ve içeriklerini elde etmede; yaşamları boyunca öğrenmeye devam etmelerinde ve bilinçli kararlar vermelerinde okul kütüphanelerinin ve kaynak merkezlerinin rolünü tanımlamayı ve geliştirmeyi hedefler.

Okuyucu Tüzüğü

Uluslararası Yayıncılar Birliği ve Uluslararası Kitap Komitesi, *Okuyucu Tüzüğü*'nü 1992'de ortaklaşa olarak kabul ettiler. Tüzük, okumanın kültürel ve bilimsel mirasımızın anahtarı olduğunu ve uluslararası anlayışı teşvik ettiğini açıklamaktadır. Demokrasi bilgili insanlara bağlıdır. Yazılı sözcük, bir bireyin düşünme kapasitesinin temel bir unsurudur. Okuma, bir bireyin kişisel gelişimi ve dış dünyaya ve diğer insanlara dikkatini vermesi için oldukça önemlidir.

Tüzük, aynı zamanda yayıncıların okuyuculara karşı sorumlulukları olduğunu ve editoryal süreçte, üretimde ve hizmet şartlarında niteliği hedeflemeleri gerektiğini belirtmektedir. Okuma ve okuma ihtiyaçları hakkında bilgiye gereksinim vardır.

Yayıncıların, kütüphanecilerin ve diğer bilgi yöneticilerinin okumayı herkes için olanaklı kılmalarının tek yolu okumayı teşvik eden kültürel, eğitsel ve toplumsal organizasyonlarla işbirliği halinde çalışmalarınıdır. Kamu ve özel sektör çıkarlarının böylesi bir birlikteliği, geniş kapsamlı evrensel okuma gereksinimlerini karşılama konusunda umut vadetmektedir.

4) Hedef Gruplar

Okuma güçlüklerinin ve birçok farklı bireyin bir engelden ya da diğer dezavantajlardan dolayı kolay okunabilen materyallerden yararlanmasının pek çok nedeni olabilir.

Öncelikle iki ana grubu tanımlayabiliriz:

- 1) Kolay okunabilen ürünlere sürekli ihtiyacı olan *engelli bireyler* ve
- 2) Sınırlı dil ya da okuma yeterliklerine sahip, bu tür materyalleri bir süreliğine yararlı bulabilecek okuyucular. Bu kişiler için kolay okunabilen yayınlar kapıları açıcı ve yararlı bir eğitim kaynağı olabilir. Bu materyaller ilgi çekebilir ve okuma becerilerini geliştirmek için iyi bir araç olabilir.

Kolay okunabilen kullanıcılarının iki ana grubu daha sonra yaş gruplarına ayrılır:

- *Yetişkinler*
- *Genç yetişkinler*
- *Çocuklar*

Bu rehberler ilk olarak yetişkinlere, genç yetişkinlere ve okul çağındaki çocuklara odaklanır. Aşağıdaki bölüm kolay okunabilen materyallerden yararlanabilen belirli topluluk gruplarını daha detaylı bir biçimde tanımlamaktadır.

Belirli bir hedef gruptaki insanların tamamı kolay okunabilen materyallere gereksinim duymaz. Ayrıca belirtmek gerekir ki kolay okunabilen materyallerden yararlanan bu gruplar arasında bir çakışma her zaman vardır.

Engelli Bireyler

Pek çok engellilik çeşidi okuma problemlerine neden olur ve böylece kolay okunabilen materyallere olan gereksinimi doğurur. Ayrıca tek bir bireyin birden fazla engeli bulunabilir.

Disleksisi ve Diğer Okuma Güçlükleri Olan Bireyler

“Okuma güçlükleri” terimini tanımlamak zordur. Çeşitli durumlar için kullanılacak geniş bir terimdir. Yaygın özelliklerden biri, bir bireyin entelektüel düzeyi ile ilgileri ve okuma ve okuduğunu anlama becerisi arasındaki çelişkidir.

Disleksisi olan bireyler okuma problemi yaşayan belirli bir grubu oluşturmaktadır. Disleksi, normal zekâyâ ve yeterli çabaya rağmen iyi okuyup yazmayı öğrenememe olarak tanımlanır.²

Disleksisi olan bireyler, sözcükleri çözümlemede ve/ya telaffuz etmede sıkıntı yaşarken sözcükleri anlamada konusunda sorunları yoktur. Dünya nüfusunun yüzde beş ila onunun disleksi problemi yaşadığı tahmin edilmektedir. Disleksisi olan pek çok birey oldukça iyi okuyabilir. Bazıları ise kolay okunabilen materyallere gereksinim duymaktadır.

Zihinsel Engelli Bireyler

Zihinsel engellilik bilişsel bir bozukluktur. Bazen “zihinsel engelli bireyler”, “ruhsal özürlü bireyler” ve “öğrenme güçlüğü olan bireyler” terimleri birbirinin yerine kullanılabilir.

Zihinsel engelin derecesi toplumsal ve kişisel gelişimle olduğu kadar entelektüel kapasite ile de ilgilidir. Zihinsel engelin genellikle üç düzeyi vardır:³

- Hafif
- Orta
- İleri

Hafif zihinsel engeli olan bir kişi normale yakın bir zekâyâ sahip olabilir. Hafif zihinsel engeli olan pek çok insan oldukça basit metinleri okuyabilirler. Orta düzeyde engeli olan bazı bireyler de

² Uluslararası Disleksi Derneği (IDA)

³ Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bölümü, ABD

kısa ve kolay okunabilen metinleri okumayı öğrenebilirler. İleri düzeyde zihinsel ve bilişsel engeli olanlar kendi başlarına okuyamazlar fakat başka birinin kendilerine okumasından mutlu olabilirler.

Bireysel farklılıklar, gereksinimler ve beceriler IQ'ya dayalı bir sınıflandırmadan daha önemli olduğu için daha fazla sınıflandırma yapmaya gerek yoktur.

Dünya nüfusunun ortalama yüzde biri zihinsel engellidir. Oldukça gelişmiş ülkelerde bu rakam genellikle doğal olarak daha düşüktür; daha az gelişmiş ülkelerde daha yüksek oranın nedeni muhtemelen besin ve yeterli tıbbi bakım eksikliğidir.⁴

Nöropsikiyatrik Engelli Bireyler

Nöropsikiyatrik rahatsızlıklar, beynin çeşitli işlev bozukluklarından kaynaklanan engellilik durumlarıdır. Bu engellilik durumları genellikle öğrenme sorunlarına, dikkatin kolay dağılması rahatsızlığına ve motor ve dürtü kontrolü eksikliklerine neden olmaktadır. Nöropsikiyatrik bozukluklar ADHD, otizm, Asperger Sendromu ve Tourette Sendromu da dâhil olmak üzere bir dizi tanıyı kapsamaktadır.⁵

ADHD, “dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu”nun kısaltmasıdır. Konsantrasyon, motor ve algı rahatsızlıklarının semptomlarını tanımlamak için kullanılan genel bir terimdir. ADHD, beraberinde bazı türde zihinsel bozuklukları getirirse de zihinsel bir engellilik değildir.

Konsantrasyon olmada zorlanma ve algı bozuklukları çoğunlukla okuma, yazma ya da diğer öğrenme sorunlarına yol açar. ADHD semptomları genellikle zamanla azalır; ADHD sıkıntısı yaşamış bireylerin bazıları kolay okunabilen materyalleri hala yararlı bulabilmektedirler.

Otizm, gelişimin birkaç önemli alanında oluşan şiddetli ve her tarafa nüfuz eden bozukluklarla nitelenen bir engelliliktir: davranış ve hayal gücünün yanı sıra karşılıklı sosyal etkileşim ve iletişim. **Asperger** Sendromu otizmin yüksek işlevli bir türüdür. **Tourette** Sendromu ise dürtü eksiklikleri ile nitelenir.

Nöropsikiyatrik rahatsızlıkları olan bireyler çoğunlukla başka özürülükler de yaşarlar.

Dil Gelişiminden Önce Sağır Olan Bireyler

Sağır olarak doğan bireyler aynı zamanda doğuştan sağır ya da dil gelişiminden önce sağır olan bireyler biçiminde de bilinir. Doğuştan ya da yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren sağır olabilirler. Duyma probleminden dolayı sözlü dil gelişimleri de zarar görür ya da oldukça gecikir. Doğuştan sağır olan insanların çoğunun ilk dili işaret dilidir ve bu dil aracılığıyla iletişim kurarlar. Fakat işaret dili göz önünde tutulduğunda, genellikle soyutlamaları, mecazları ve dilsel şakaları sınırlı ölçüde anlayabilirler.⁶

Sağır ve Kör Bireyler

Sağır ve kör bireyler aşağıdaki gruplara ayrılabilir:

- Sağır ve kör doğan bireyler (ya da erken yaşlarda sağır ve kör olan);
- Yaşamlarının ilerleyen zamanlarında sağır ve kör olan bireyler.

Sağır ve kör doğan bireyler dokunsal yöntemlerle iletişim kurarlar ve hem yazılı hem de sözlü dili sınırlı bir biçimde anlarlar.⁷ Çoğunlukla Braille alfabesine sureti çıkarılmış kolay okunabilen materyallere gereksinim duyarlar.

Yaşamlarının ilerleyen zamanlarında sağır ve kör olan bireyler esas olarak kör ya da esas olarak sağır olabilirler. Esas olarak sağır olan ve daha sonra kör olan bireylerin ilk dili işaret dilidir. Basılı metni yabancı bir dil olarak algırlar ve genellikle mecazları anlama düzeyleri sınırlıdır. Braille alfabesinde hazırlanan kolay okunabilen materyalleri de yararlı bulabilirler.

⁴ Uluslararası Dâhil Etme (Inclusion International)

⁵ Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu, İsveç

⁶ Dünya Sağır Federasyonu

⁷ Uluslararası Körler Sağır Örgütü (Deafblind International)

Esas olarak kör olan ve sonradan sağır olanların ise ilk dili konuşma dilidir ve Braille alfabesi becerileri genellikle sağır olmayıp kör olanlarınkine benzer.

Afazisi (Konuşma Bozukluğu) Olan Bireyler

Afazi, beyindeki pasif ve/ya aktif konuşma merkezlerinin zarar görmesiyle oluşan bir konuşma bozukluğudur. Bu durum çoğu kez serebrovasküler rahatsızlık, beyin tümörü ya da kaza sonucu oluşan beyin zedelenmesiyle oluşmaktadır. Multipl Skleroz ya da Parkinson hastalığı gibi beyni etkileyen organik hastalıklar ileri düzeylerinde afaziye yol açabilirler.⁸

Afazisi olan bireylerin dilin aktif kullanımı ile ilgili problemleri vardır. Zekâ düzeyleri normaldir. Bazen yarı felç ve hafıza problemleri oluşmaktadır. Kolay okunabilen materyallere olan gereksinim afazisi olan bireyler arasında semptomlarına göre değişiklik göstermektedir.

Bunaması Olan Bireyler

Bunamaya, Alzheimer Hastalığı, Vasküler Bunama ya da Frontotemporal Demans gibi hastalıklar neden olmaktadır. Bunaması olan bireyler genellikle standart dille ilgili güçlükler ve standart metinleri okuma ile ilgili problemler çekerler. İletişim ile ilgili böyle problemler genellikle düşük sosyal etkileşime yol açar ve günlük yaşam ile baş edebilme becerisini etkiler.⁹

Okuma Elçileri ile yapılan etkinliklerden elde edilen deneyimler, kolay okunabilen materyallerin bunamanın hem erken hem de orta düzey aşamalarındaki bireylerce kullanılabilceğini göstermektedir. Kolay okunabilen materyaller anlamayı ve iletişim kurmayı kolaylaştırır ve hatıraları geçici olarak geri getirebilir. Sesli okumada oldukça uyarıcı bir etkinliktir. (Ayrıca Okuma Elçileri kısmına da bakınız.)

Diğer Etkenlerin Yol Açtığı Sınırlı Okuma Becerileri Olan Bireyler

Anadili başka olan bireyler, az eğitilmiş bireyler ve hatta anadilini konuşan çocuklar kolay okunabilen kitapları ve gazeteleri, geçici ya da kalıcı olarak, yararlı bulan okuyucu gruplarını temsil etmektedirler.

Yeni Göçmenler ve Anadilini Konuşmayan Diğer Bireyler

Yeni göçmenler bu kategoriye girmektedir. Yalnızca başka bir dil konuşmazlar, aynı zamanda kültür, din ve eğitim konularında farklı bir geçmişe sahip olabilirler. Göçmenler, asimilasyon döneminde ve hatta sonrasında kolay okunabilen materyalleri yararlı bulabilirler.

Zayıf Okuyucular

İşlevsel okuma yazma bilmeme; eğitim eksikliği, sosyal problemler ya da akıl hastalıkları gibi çeşitli etkenlerin sonucu olabilir. İşlevsel okuma yazma bilmeyen bireyler, metinleri modern toplumda iş görece kadar gerekli düzeyde okuyup anlayamazlar. Kolay okunabilen materyaller onlar için çok değerli olabilir.

Çocuklar

Kolay okunabilen kitaplar ve kolay okunabilen gazeteler de yaklaşık dördüncü sınıf düzeyine kadar olan çocuklar için yararlı olabilmektedir.

Farklı Hedef Gruplarının Gereksinimlerini Aynı Çatı Altında Toplamak Mümkün Müdür?

Farklı hedef gruplarının gereksinimleri birleştirilebilir mi? Bu soru kapsamlı olarak tartışılmıştır. Tabii ki, bireylerin kolay okunabilen materyalleri gerektirecek yaşam koşulları ve amaçları arasında farklılıklar vardır. Kriterler, daha çok yayıncılık deneyimlerine dayalı olarak geliştirilmiş, test edilmiş ve çeşitli gruplar için uyarlanmıştır. Bununla beraber, daha çok

⁸ Uluslararası Afazi Birliği (AIA)

⁹ Demans Birliği, İsveç

etkenin hedef gruplarını birbirinden ayırmak yerine birleştirdiği konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. Kolay okunabilen kitapların ve diğer yayınların çoğu farklı okuma problemleri olan bireyler tarafından kullanılabilir.

Kolay okunabilen ürünlerin hepsi, tüm hedef kitlelerdeki okuyucuların tamamına uymayabilir. Tek bir okuyucunun ilgi ve deneyimleri, başarılı bir okuma deneyimi için neredeyse kitabın okunabilirliği ve anlaşılabilirliği kadar önemlidir.

Okuyucuların oluşturduğu halka genellikle beklendiğinden daha büyüktür. Her okuyucuyu uygun bir kolay okunabilen yayın ile eşleştirmek önemlidir. Bu, esas olarak bir tanıtım ve pazarlama meselesidir.

Okuma ve Anlama

Başarılı okuma, yalnızca kelimeleri çözümleme meselesi değildir. Okuma ayrıca duyguların ve düşüncelerin kazanılmasına ve harekete geçirilmesine yol açmalıdır. Okuma, her zaman kişinin kendi başına okuması anlamına gelmez. Ciddi okuma yetersizlikleri olan insanların kolay okunabilen kitapları kendi başlarına okumaya çalışmaları çok yarar sağlayamaz. Fakat bir grupta sesli okuma ya da bir öyküyü dinleme kültürel bir deneyimdir ve diğerleriyle birlikte okuma anlamlı bir iletişim biçimidir ve zevkli bir deneyimdir.

5) Editoryal Çalışma

Bir Metni Kolay Okunabilen Yapan Nedir?

Kolay okunabilen materyallerin ilk yayıncıları ve editörleri, bu tür yayınlar için detaylı rehberler geliştirmede başarısız oldular. Bir metni kolay okunabilir yapan belirli etkenleri tanımlamaya çalıştılar. Günümüzde, araştırmacılar ve okuma uzmanları genellikle bu çabaları terk edip sonuçlara dayalı deneyim ve kanıtlara daha çok güvenmeye başlamışlardır.

“Kolay okunabilen” kavramı yalnızca **dil ve içeriğe** uymaz ayrıca **çizim, tasarım ve düzeni** de kapsar.

Editoryal çalışma için aşağıdaki öneriler genel niteliktedir. Tabii ki, aşağıdaki yayın türlerinin amacı farklıdır: kolay okunabilen **edebiyat** bir yazar tarafından anlatılan edebi bir yaratıma aracılık etmelidir, **haber bilgileri** haberleri bir gazetecilik ürünü gibi aktarmalıdır ve bilgilendirici doğası olan yayınlar (devlet ile ilgili, ticari vb.) anlaşılır bir bilginin etkili bir biçimde aktarılması biçiminde olmalıdır.

Dil ve İçerik

Bir metnin kolay okunur ve anlaşılır olmasını sağlayan etkenleri ve bazı kapsamlı kuralları belirledik:

- Somutlaştırarak yazın. Soyut dilden kaçının.
- Mantıksal olun. Olay, mantıksal süreklilikte tek bir sıra izlemelidir.
- Olay, az karakterli, kısa girişli olacak şekilde dolaysız ve basit olmalıdır.
- Sembolik dili (mecazları) tedbirli biçimde kullanın. Bu dil bazı okuyucular tarafından yanlış anlaşılabilir.
- Kısa ve öz olun. Tek bir cümlede geçen birden fazla olaydan kaçının. Mümkünse kelimeleri tek bir ifadede ve bir satırda yer alacak biçimde düzenleyin.
- Zor sözcüklerden kaçının fakat olgun ve oturaklı bir dil kullanın. Alışılmadık sözcükler, içerik ipuçlarıyla açıklanmalıdır.
- Karmaşık ilişkileri, olayların mantıksal ve kronolojik bir çerçevede yer aldığı somut ve mantıklı bir düzende tanımlayın ya da açıklayın.
- Yazarları ve çizerleri hedef kitlelerini tanımaları ve okuma güçlüğü çekmenin ne demek olduğu hakkında bilgi sahibi olmaları konusunda cesaretlendirin. *Okuyucuları* ile tanışmalarına ve onların deneyimlerini ve günlük yaşamlarını dinlemelerine izin verin.
- Baskıya verilmeden önce esas hedef grubunuz ile materyalleri test edin.

Bu genel tavsiyeye editörler ve yayıncılar tarafından uyulursa, kolay okunabilen materyaller disleksi gibi çeşitli okuma ve öğrenme güçlükleri çeken bireyler kadar zihinsel/bilişsel engelli bireylerin de okuma problemlerini önemli derecede azaltabilir. Sadelik dayatmacı olmak zorunda değildir. Sade bir dille iyi hazırlanmış bir kitap aslında herkesin okuması için olumlu bir deneyim olabilir.

Edebi Eserler

Yazarın özgürlüğünü çok fazla kısıtlamayın. Yazarlara, çizerlere ve fotoğrafçılara çok fazla sınır koymayın. Yazmanın ve çizmenin çok sınırlama söz konusu olduğunda ender olarak başarılı olan yaratıcı süreçler olduğu unutulmamalıdır. Bu tür eserler için kural koymak imkânsızdır.

Dogmatik olmayın. Bırakın hayal ürünü hayal ürünü olarak kalsın. Kolay okunabilen materyaller yaratmak eğlenceli ve ilham verici olmalıdır. Kitaplar hayal gücünü eğlendirmeli ve çalıştırılmalıdır. Bırakın yazarlar ve diğer yaratıcı bireyler kolay okunabilen eserlerin *zorluklarını* deneyimlesinler.

Sade dilde yazmak zordur. Kolay anlaşılma için yazma sadelik ve banallik arasında ince bir çizgidir. Bir hikâyenin kısa anlatımında her sözcük belirgindir ve büyük bir etkiye sahiptir. Önemli olan anlatacak güzel bir hikâyenin olmasıdır. Özellikle var olan edebiyatı kolay okunabilen eserlere uyarlamak zordur. Mesele yalnızca kolay okunabilen materyaller oluşturmak değil aynı zamanda orijinal yazar tarafından yaratılan atmosferi ve duyguları da korumaktır. Fakat uyarlama, bir çeviri değil, *yeniden anlatmadır*.

Kolay okunabilen metin örnekleri için Ek kısmına bakınız. Çeşitli ülkelerden elde edilen kolay okunabilen kitap örnekleri için İletişim kısmına bakınız.

Gazete Çalışmaları

Kitap yayıncıları, her başlık için belirli hedef gruplarına göre dil düzeylerine ve içeriğe karar verirler. Buna karşın, kolay okunabilen bir gazete genellikle konuya bağlı olarak makaleler arasında küçük değişikliklere izin verse de dil düzeyi ve içeriğin karmaşıklığı konusunda tutarlılığını korur. Kolay okunabilen gazeteler de sıradan gazetelerle aynı haber kıstaslarına sahiptir. Kolay okunabilen bir gazete için asıl amaç ne kadar karmaşık olsa da haberleri ve olayları net bir biçimde ve doğrudan iletmek ve rapor etmektir.

Bir gazete makalesini kolay okunabilir kılan bileşenler, kitap için geçerli olanlarla genellikle aynıdır. Zekice hazırlanmış başlıklar, teknik terimler ve sembolik dil standart gazetelerde olan ortak özelliklerdir. Kolay okunabilen bir gazete bu tür bir sunumdan kaçınmalıdır fakat ilgili çizimlerden bolca yararlanmalıdır. Açık ve basit bir tasarım gereklidir.

Standart gazeteler genellikle gerçek durumlarla doludur, fakat kolay okunabilen gazetelerdeki makaleler daha çok gerçek durumları belirli bir bağlama oturtmaya ve durumun arka plan açıklamalarını sağlamaya odaklanmalıdır.

Karmaşık konuları kısa formatta açıklamak zordur. Belirli ilginç yazılar kullanmak bunu yapmanın bir yoludur; bir seçim süreci ya da dini inançlar ve uygulamalar gibi konular bu tip ilginç yazılar için elverişlidir.

Fakat her haber basit terimlerle iletilemeyebilir. Zaten her okuyucunun standart bir gazetenin tüm içeriğini anlamasını bekliyor muyuz ki? Ve kaç kişi tam anlamıyla her şeye karşı ilgili?

Farklı ülkelerden kolay okunabilen gazete örnekleri için Kişiler ve Adresler bölümüne bakınız.

Toplumla İlgili Bilgiler

Haberlere ek olarak, herkesin anlaşılır kamu belgelerine; seçim süreci, vatandaşlık hakları ve yükümlülükleri gibi toplum ve hükümet ile ilgili bilgilere erişebilmesi önemlidir. İş, sigorta şirketleri, bankalar ve ürün ve hizmet sunan diğer oluşumlardan anlaşılır bilgi edinmek de çok önemlidir.

Resimler

Bir resim bin kelimeye bedeldir denir. Kolay okunabilen materyaller bağlamında resimler, diğer yayın türlerinden daha önemli bir role sahiptir. Metinde tanımlanan şeyi somut bir biçimde anlatan bir resim anlamayı geliştirir ve verilen mesajı açık bir şekilde aktarır.

Ayrıca resim, metne farklı bir boyut kazandırır. Kolay okunabilen yayınlarda soyut resimler gibi *gerçekçi olmayamın* nasıl kullanılacağı ile ilgili çok fazla tartışma vardır. Bu tür bir sanat genelde çok sayıda çeşitli yoruma açıktır. Deneyimler, gerçekçi olmayan resimlerin zihinsel ve bilişsel engelliler dâhil olmak üzere kolay okunabilen materyallerin hitap ettiği bireylere (dünyayı somut bir bağlamda anlayıp yorumlayan insanlar) iyi geldiğini göstermektedir. Soyut bir resim, örneğin, metinde tanımlanan bir ortamı ya da duyguyu aktarabilir. Bu nedenle, resmin metinle *uyuşması* önemlidir. Yanlış mesajı veren ya da metindeki duyguları aktarmayan bir resim ciddi okuma zorlukları yaşayan insanlar için kafa karıştırıcı olacaktır.

Resimler, metinle doğrudan ilgili olacak biçimde yerleştirilmelidir.

Piktogramlar (Resimli Grafikler)

Bir piktogram ya da piktograf, bir kavramı ya da nesneyi resimle anlatan bir semboldür. Piktogramlı kolay okuma materyaller, zihinsel ve bilişsel olarak engelli olan bireylerin içeriği anlamasına yardımcı olur.

Tasarım

Düzen ve Tasarım

Kolay okunabilen materyallerin düzeni net anlaşılır ve ilgi çekici olmalıdır. Geniş kenar boşlukları ve büyük satır aralıkları metni daha erişilir hale getirmektedir. Kapak tasarımı içerik ile ilgili olmalıdır.

Metin, her sayfada az sayıda satır olacak biçimde parçalar halinde hazırlanmalıdır. Tek bir cümlenin sözcükleri tek bir satıra sığmalıdır. Örneğin, her cümle doğal konuşma aralıklarında kesilmelidir.

Kitapların ve gazetelerin çekici bir görüntüsü olmalıdır ve eğer hedef kitle yetişkinlerse çocuksu öğelerden kaçınılmalıdır. Kolay okunabilen bir kitap “gerçek” bir kitap gibi olmalıdır.

Kâğıt, Yazı Karakteri ve Baskı

Kâğıt yüksek kalitede olmalıdır. Fon ve resimler arasında yeterli düzeyde kontrast olmalıdır. Renkli fonlar ve yazı karakterleri dikkatli kullanılmalıdır.

Yazı karakteri net ve yeterince büyük olmalıdır. Deneyimler göstermektedir ki anlaşılır bir serif yazıtipi (Times ve Garamond gibi) ya da serif olmayan anlaşılır bir yazıtipi (Helvetica ve Verdana gibi) bu metin parçalarını oluşturmak için iyi örneklerdir. 11-12 puntoluk bir yazı boyutu önerilmektedir.

Logo, Blurb (Arka Kapaktaki Tanıtıcı Yazı)

Kolay okunabilen ürünler anlaşılır bir biçimde etiketlenmelidir. Kolay okunabilen ürünü temsil eden bir logo, amacını pratik bir şekilde gerçekleştirmelidir. Kolay okunabilen bir logo olma değerini taşıyan ürünler, dil, içerik ve tasarım ile ilgili belirli gereklilikleri karşılamalıdır.

Kolay okunabilen kitapların arka kapaklarındaki tanıtım yazıları, içeriği iyi bir şekilde betimlemeli ve kitabın zorluk derecesini göstermelidir.

Zorluk Dereceleri

Kolay okunabilen materyaller, çeşitli zorluk düzeylerinde üretilmelidir. Daha önce söz edildiği gibi, aynı okuma problemleri olan gruplar içinde bile okuma becerileri önemli ölçüde farklılık gösterebilir. Zihinsel ve bilişsel engelli bireyler homojen bir grup değildir ve kapasiteleri normal zekâ sınırından ciddi zekâ geriliğine kadar değişiklik göstermektedir.

6) Türler ve Medya

Kolay okunabilen edebiyat ve bilginin her türüne gereksinim vardır. Günümüzde yayınların çoğu basılı, elektronik ve audio gibi çeşitli medya formatlarında mevcuttur. Sesli kitaplar mevcuttur ve gazetelerin elektronik biçimlerine genellikle internetten ulaşılabilir.

Basılı Medya

Edebiyat

Kolay okunabilen edebiyat, kurgusal ve kurgusal olmayan eserleri, orijinal kolay okunabilen eserleri ve klasiklerin uyarlamalarını içermelidir. Roman, kısa öykü, polisiye kitaplar, şiir, seyahat kitapları vb. gibi tüm türler mevcut olmalıdır.

Bazı bireyler klasik romanın sadeleştirilmesine ve kolay okunabilen metne adaptasyonuna karşı çıkabilirler. Kolay okunabilen ürünü “su katılmış” ürün olarak görebilirler. Kolay okunabilen bir versiyonun yokluğunda ise okuma zorluğu olan pek çok insan kültürel miraslarının büyük bir kısmından mahrum kalacaklardır. Kolay okunabilen kitaplar, okumaya alışık olmayanlar için yeni kapılar açar, ilgi uyandırır ve okuma becerilerini geliştirme fırsatı sunar.

Haberler ve Bilgi Materyalleri

Pek çok insan için haberlerin ve diğer bilgi içerikli materyallerin kolay okunabilen versiyonlarına ulaşmak, demokratik bir hak olan bilgi edinme hakkını hayata geçirmelerinin tek yoludur. Bu tür yayınların hitap ettiği insanların sayısı, kitapların hitap ettiği insanların sayısından muhtemelen daha fazladır.

Pek çok insan sıradan haber medyasını anlamada zorluk yaşamaktadır. Gazete makaleleri genellikle çok uzundur ve zor bir dil ve çok fazla özel terim içermektedir. Ayrıca okuyucunun gazete haberlerini tamamen anlaması için iyi bir geçmiş bilgiye sahip olması beklenmektedir. Televizyon haberleri ise pek çok kişi için fazla hızlı bir şekilde geçmektedir.

Dergiler

Pek çok insan farklı konulardaki dergileri eğlence ve kişisel gelişim için okumaktadır. Kolay okunabilen metne sahip dergiler ise okuma gücünü çeken bireyler tarafından oldukça değerli görülmektedir.

Elektronik Medya ve Diğer Basılı Olmayan Formatlar

Aşağıdaki gibi çeşitli elektronik medya türleri, sınırlı okuma becerisine sahip olan bireylere çok faydalı olabilir:

Audio

Konuşan kitaplar ve gazeteler gibi audio türleri yalnızca görmek engelliler için değil okuma problemi olanlar için de yararlıdır. DAISY, audio ya da çoklu medya formatlarında bilgi üretmek ve sunmak için yaygın olarak kullanılan bir standarttır.

Televizyon - Hareketli Resimler

Televizyon ve film ve DVD/BluRay gibi diğer hareketli resimler, okuma ve anlamada ciddi zorluklar yaşayan insanlara erişme potansiyeline sahiptir. Hareketli resimler kavrama zorluğu yaşayanlar, dikkat problemi ve işitme zayıflığı olanlar için çok etkili bir araçtır. Hem haber yayınlarının hem de bilgilendirici programların olduğu bir TV programları seçimi olmalıdır ve bu tür programlar ideal olarak altyazı içermelidir.

CD, DVD, MP3 vb.

Modern teknoloji kesinlikle engelli insanların yararınadır. Eğer bilgi, kullanıcıya üstesinden gelebildiği düzeydeki bir materyal aracılığıyla ilerlemesine izin veren çeşitli işlevsel düzeylerde sunulursa, CD, DVD ve MP3 gibi elektronik bilgi formatları okuma güçlüğü olan pek çok insan için kullanışlı olabilir. Elektronik format ayrıca kullanıcı dostu yardım işlevlerine sahip olmalıdır.

Donanımın ve yazılımın zihinsel, bilişsel ve diğer engelleri olan bireylerin gereksinimlerine uyarlanması da çok önemlidir. Kullanıcının gereksinimlerini uygun donanım ve içerik sunumu ile eşleştirmek doğru bir ara yüz geliştirilmesini gerektirir.

DAISY (Dijital Erişimli Bilgi Sistemi)

DAISY, okuma ve kavrama sorunları olan bireyler için çok yararlı olan kolay okuma materyallerinin kolaylıkla ulaşılabilen bir çoklu-medya sunumudur. Bu teknoloji, DAISY Konsorsiyumu tarafından dijital konuşan-kitaplar için uluslararası bir standart olarak geliştirilmiştir ve devam ettirilmektedir. (<http://www.daisy.org>)

DAISY Multimedya, konuşan bir kitap ya da dijitalleştirilmiş bir metin, hatta bir metnin senkronize edilmiş bir sunumu ve DAISY Standartlarına göre geliştirilmiş bir audio olabilir. Bu materyallerin dağıtımı CD/DVD içinde, hafıza kartında ya da internet aracılığıyla yapılabilir. DAISY multimedya materyallerine DAISY pleybek yazılımı olan bilgisayarlar, mobil telefonlar ve PDAlar (kişisel dijital yardımcı) aracılığıyla ulaşılabilir.

Yalnızca audio'su olan DAISY, basılı kolay okunabilen materyaller ile birlikte yararlı hale gelir. DAISY formatında bir kitap, çok az bir gezinti gerektirmekle birlikte, standartlaştırılmış daisy okuyucusu, mobil telefonlar ve MP3 çalarlar ile okunabilir.

Web Siteleri

İnternetteki web siteleri, halk, devlet kurumları ve ticari kuruluşlar arasında etkileşimli bir iletişim sağlamanın yanı sıra her türlü bilgiyi iletme konusunda da oldukça önemli hale gelmiştir.

Web sitelerinin tasarımı anlaşılır ve basit olmalıdır. Web siteleri kolay gezintiye uygun olarak oluşturulmalı ve içerikleri çeşitli okuma düzeylerinde ulaşılabilir olmalıdır. Ek kaynaklara yönelik linkler de eklenmelidir. Ana sayfaya bağlı kolay okunabilen özel bir site alternatif bir çözümdür.

Amaç her birey için erişimi sağlamaktır. Web erişilebilirlik standartları ile ilgili bilgiler Dünya Çapında Ağ Birliği'nin (W3C) web sitesinde mevcuttur.

7) Yayın süreci

Yayınlama

Kolay okunabilen materyaller farklı yayıncı türleri tarafından geliştirilebilir. Örneğin, sıradan ticari yayınevleri standart yayınlara birlikte onun bir de kolay okunabilen versiyonunu üretebilir. Bu üretim yöntemi "normalleştirme" ilkesi ve engelli bireylerin toplumun geneline tam katılımı ile uyumludur.

Diğer taraftan, kolay okunabilen yayınlara adanmış organizasyonların belirli avantajları vardır. Çünkü bu organizasyonlar hedef grubun gereksinimleri, özel editoryal çalışma ve pazarlama stratejileri ile ilgili özel beceri ve bilgi sahibi olan çalışanları işe alırlar.

Telif Hakkı

Telif hakkı, orijinal bir entelektüel ya da sanatsal çalışmanın sahibine çalışmasından dolayı bir süreliğine özel haklar verir. Telif hakkı, yaratıcıya aynı zamanda çalışmasının kendisine atfedilmesi hakkını da verir.

Telif hakkı kanunları uluslararası antlaşmalarla bir dereceye kadar standartlaştırılmıştır, fakat hala ülkeler arasında değişiklikler görülmektedir. Genelde telif hakkı yaratıcının ölümünden sonra 70 yıla kadar sürmektedir.

Telif hakkı sahibi, çalışmanın yaratıcısı olabilir fakat başka biri ya da örneğin yayınevi gibi ticari bir işletme de olabilir. Telif hakkı sahibi, çalışmayı kimin tercüme edeceğine ya da diğer formatlara uyarlayacağına karar verme hakkını taşır. Ayrıca telif hakkı sahibi çalışmadan finansal açıdan yararlanma hakkına da sahiptir.

Telif hakkı fikirleri ve haber bilgilerini kapsamaz; yalnızca içeriğin yer aldığı formu ya da durumu kapsar. Telif hakkı kanunları, orijinal bir edebi eserin kolay okunabilen uyarlamasının yapılabilmesi için önce telif hakkı sahibinden izin alınmasını gerektirir. Kolay okunabilen materyalin de telif hakkı kapsamında olması gerekir.

Elektronik medya ve internet gibi teknolojilerin hızlı gelişimi, kolay okunabilen materyalleri üretmenin yeni yollarını ortaya çıkardığı için yeni telif hakkı sorunları doğurabilir.

Ekonomi

Kolay okunabilen kitapların ve gazetelerin yayını için sağlam bir ekonomik taban var mıdır? Yoksa bu, kamu bağışları ve özel bağışlar yardımıyla hayatta kalabilen bir etkinlik midir?

Kolay okunabilen materyallerin üretim maliyetleri tabi ki satışlara, üretilen kopyanın sayısına ve editoryal çalışmanın ve tasarımın düzeyine bağlıdır. Üretim maliyetleri genellikle aynı türdeki standart yayınların üretim maliyetlerinden daha yüksektir.

Kendi kendine sürdürülebilirlik ve hatta kar durumları söz konusu mudur? Pek çok kolay okunabilen eserin kendi masraflarını çıkardığı 3000-5000 kopyalı satışları gösteren verilerin elde edildiği İskandinavya ülkelerinin deneyimlerine dayanarak bu soruya “evet” cevabı verilebilir. 8-12 sayfalı haftalık çıkan ve kolay okunabilen bir gazete muhtemelen 15.000-20.000 üyeye sahip olabilir.

8) Pazarlama

Pazarlamada dikkat edilmesi gereken konular

Kolay okunabilen kitapların ve gazetelerin oluşturulması ve yayınlanması çok fazla iş gerektirir. Fakat yayınlama işin yalnızca yarısıdır. İyi bir ürün kendini satmaz - *pazarlama* gerekir. Pazarlamanın özel gereksinimleri vardır.

Kendi ilgi alanlarını ifade etme becerileri sınırlı olan ve “engelli” bireylere bir ürün nasıl pazarlanır? Veya hatta okumaya alışık olmayan ve ender olarak kütüphaneye ya da kitapçıya giden insanlara?

Bu durum yalnızca pazarlama ile ilgili olmadığı için geleneksel pazarlama teknikleri böyle durumlarda yeterli değildir. Kolay okunabilen bir ürün satılmadan önce temel hedef gruplarında, hatta onların arkadaşlarında, ailelerinde ve bakıcılarında alıcı bir tutum ve aktif bir ilgi olmak durumundadır.

Normal biçimde okuyamayan bireylerle ilgilenme konusunda kişisel bağlantılar çok önemlidir. Bu temel kullanıcılara ulaşmak için genellikle araçlarla iletişime geçmek gereklidir. Böyle bağlantılar kurulmazsa pazarlama çabaları ve reklamlar etkili olmayacaktır.

Okuma Temsilcileri

En büyük okuma zorluklarına ve sınırlı kültür erişimine sahip olanlar daha önce de söz edildiği gibi zihinsel ve bilişsel olarak engeli bireylerdir. Kendi başlarına gazete ve kitap isteğinde bulunmaları pek mümkün değildir ve genellikle kitapları ve gazeteleri tuhaf ve göz korkutucu olarak algırlar. Aileleri ve bakıcıları gibi onların yakın çevrelerinde bulunan insanlar haberlerin ya da edebi eserlerin engelli insanlar için büyük bir zevk kaynağı olabileceğinin farkında değildirler. Bu durum bunaması olan bireyler için de geçerlidir. Sesli kitap okuma etkinliği, katılımcılara sohbet için yeni konular bulma fırsatı verir. Sesli okuma etkinliği özellikle geçici süreliğine olsa da eski anılarını hatırlayan bunaması olan bireylere yararlıdır.

Örnek: İsveç Okuma Temsilcileri Organizasyonu

İsveç'teki Kolay Okuma Merkezi okumayı ve kolay okunabilen materyallerin yayınlanmasını güçlü bir şekilde desteklemektedir. Aynı zamanda *okuma temsilcileri* organizasyonu, bu grupların yerel, bölgesel, kültürel sosyal ve eğitsel programlarla bağlantı içinde çalıştığı İsveç'te olduğu gibi güçlü bir destekçi olabilir. Okuma temsilcileri, aksi halde kitaplarla, haberlerle ve bilgi ile buluşamayacak insanlar için aracı görevi görür. Okuma temsilcileri, diğer görevlerinin yanı sıra zihinsel engelleri ve bunaması olan bireyler için bakım merkezlerinde ve grup evlerinde (ilgiye ve desteğe gereksinim duyan az sayıda insanın birlikte yaşadığı evler) sesli okuma seansları düzenlemekten sorumlu çalışanlardır.

Okuma temsilcileri projesi 1992 yılında İsveç Kolay Okuma Merkezi ve İsveç Zihinsel Engelli Bireyler Ulusal Birliği tarafından başlatılmıştır. Günümüzde, tüm İsveç'te yer alan hemen her bakım merkezinde ve pek çok grup evinde okuma seansları, okuma grupları, kütüphane ziyaretleri vb. düzenlemekten sorumlu bir ya da iki okuma temsilcisi bulunmaktadır. İsveç'in tüm bölgelerinde, zihinsel engelli bireyler için okuma temsilcisi olarak eğitilmiş bakıcılar tarafından yönetilen çalışma grupları vardır. Son zamanlarda, bunaması olan bireyler için benzer okuma grupları düzenlenmektedir.

Okuma Temsilcileri Organizasyonu kültürün önemini belirtmekte ve okumayı desteklemektedir. Okuma günlük yaşamın doğal bir bileşeni olarak teşvik edilmektedir ve bakıcılar ve aileler bu etkinlikte yardımcı olmaları için cesaretlendirilmektedir. Yerel hükümet temsilcileri, kütüphaneler, okullar, yetişkin eğitim organizasyonları ve engelli bireyler toplulukları kendi toplumlarında okuma seansları programı oluşturma sorumluluğuyla bir koalisyon oluşturmuştur.

Okuma temsilcileri projesinin sonuçları oldukça olumlu olmuştur:

Zihinsel engelli bireylere bir kitap verildiğinde ilk başta beklenenden daha fazla kişi kitabı okuyabilmiştir. Pek çoğu, düşünüldüğünden önemli ölçüde daha fazla bilgiye sahipti, okuma grupları farklı konulara karşı ilgi uyandırdı ve sorular ve tartışmalar ortaya atıldı. Bu kitap, bu bireylerin daha önce ifade edemedikleri düşüncelerini kelimelere dökmelerine yardımcı oldu. Pek çok katılımcı için bu kitap değerli bir eşya haline geldi.

Bunaması olan bireyler de çeşitli sohbet konularının açılmasına yol açan, etkinlik ve grup bağımlı güçlendiren sesli okuma seanslarından zevk almışlardır.

Bu, davranışı etkileme ve okumayı teşvik etme çabaları, kolay okunabilen kitapların ve gazetelerin yayınlanmasına yönelik desteğin artmasını sağladı.

Kütüphanelerin Rollerini

Halk kütüphaneleri kolay okuma alanında her zaman kilit bir rol üstlenmiştir. Kolay okunabilen kitapların büyük çoğunluğu kütüphanelere satılmaktadır. Bu durum, kolay okunabilen kitapların okuyuculara ulaşma başarısının büyük ölçüde kütüphanelere ve kütüphanecilerin kolay okunabilen materyalleri desteklemelerine ve okuma güçlüğü yaşayan insanlara rehberlik sağlamalarına bağlı olduğu anlamına gelmektedir.

Genellikle kolay okunabilen materyallerin okuyucuları kütüphanelere aşina değildir. Hem halk kütüphaneleri hem de okul kütüphaneleri, bu kullanıcı grupları için tanıtım çalışmaları yapmalıdır. Bu alanda kütüphanelerin başarısı dört ana etkene bağlıdır:

- Kütüphanelerin hedef gruplarla çalışma becerisi (grup evlerinde, bakım merkezlerinde ve diğer konaklama tesislerindeki bireyler, engelli bireyler ve bakıcıları için organizasyonlar)
- Okuyucuların özel gereksinimleri ile ilgili gerekirse eğitim yoluyla bilgi edinme.
- Kolay okunabilen materyallerin seçiminde bilgi ve uzmanlık.
- Kolay okunabilen materyallere kolay erişim; bu materyallerin net bir biçimde tanımlanmalı ve sergilenmelidir.

Kütüphane çalışanları, özel gereksinimi olan bireyler dâhil tüm müşterilere yardımcı olabilmelidirler. Atanmış bir personel, kütüphane materyalleri ve hizmetleri ile ilgili bilgilerin

herkes için erişilebilir olmasını sağlamakla sorumludur (broşürler, posterler, web siteleri, vb.). Ayrıca kütüphane personeli okumayı öğrenmek isteyenlere okuryazarlık programları sağlamalı ve kullanıcıları diğer okuryazarlık hizmetlerine yönlendirmelidir.

Tüm kütüphane türleri arasında işbirliği de önemlidir – ve halk ve okul kütüphaneleri, kör ve görme bozukluğu olanlar için var olan kütüphaneler gibi özel kütüphanelerle işbirliği yapmalıdır.

9) Bilimsel Araştırmaya Olan Gereksinim

Okuma güçlükleri ve Kolay Okuma kavramı ile ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Kolay okunabilen materyal yayıncılığın sağlam bir bilimsel dayanağı olmalı ve yeni bilimsel bulguları takip etmelidir. Burada bilimsel araştırmadan kastedilen dilbilim ve eğitim olduğu kadar fiziksel ve zihinsel/bilişsel engeller ve grafik tasarım gibi farklı disiplinlerdir.

10) Kolay Okuma Ağı

Uluslararası Kolay Okuma Ağı kolay okuma konularıyla ilgilenen herkese açıktır. Bu ağın amacı;

- insanları kolay okuma ile ilgili bilgilendirmek ve kolay okuma kavramı ile ilgili genel bilgiyi artırmak,
- insanların kolay okuma gereksinimleri ile ilgili farkındalıklarını sağlamak,
- kolay okuma konuları ile ilgili dünya çapında iletişimin sağlanabildiği bir yer olmak,
- bilgi, düşünce ve deneyimlerin değişimini mümkün kılmak,
- farklı ülkelerdeki bireylerin ve organizasyonların işbirliğini kolaylaştırmaktır.

Kolay Okuma Ağı'nın diğer amaçları da

- ortak girişim projelerini desteklemek,
- ortak girişim projeleri için para toplamak,
- kolay okuma ile ilgili araştırmaları desteklemek ve başlatmak,
- kolay okuma kursları ve programları düzenlemek,
- yeni kolay okuma gelişimini canlandırmak.

Bu ağ zaman zaman seminerler ve konferanslar da düzenler.

Ağ, yayıncıları, imalatçıları, yazarları, gazetecileri, ressamı, fotoğrafçıları, pazarlamacıları, kütüphanecileri ve diğer ilgili kişileri ve kuruluşları memnuniyetle kabul etmektedir.

Kolay Okuma Ağı ile ilgili daha fazla bilgi www.easy-to-read-network.org adresinde bulunmaktadır.

Terimler Sözlüğü

Bu, terimlerin seçilmiş bir listesidir. Daha kapsamlı bir liste için IFLA yayını olan Terimler Sözlüğüne başvurunuz.

Arayüz

Bilgisayarların ve bilgisayar yazılımının arayüzünden söz ettiğinizde, çoğunlukla ekrandaki sunuma ve onu çalıştırmanın ne kadar kolay olduğuna gönderme yapar.

Bilgi Teknolojisi (IT)

Bilgiyi bilgisayarlar ya da telekomünikasyon cihazları aracılığıyla oluşturmak, depolamak, analiz etmek ve transfer etmek için kullanılan çeşitli dijital teknolojilerdir.

BluRay

Blu-Ray esas olarak DVD ile aynı formattır fakat daha fazla miktarda bilginin depolanmasını mümkün kılmaktadır.

Blurb (arka kapaktaki tanıtıcı yazı)

Kitabın içeriğine dikkat çekmek için arka kapağına yazılan bilgiler.

Braille

Kör bireyler için matbaa sistemi. Harfler, parmakla hissedilebilen kabartılmış noktalar şeklinde basılmaktadır.

CD, CD-ROM

“Compact disc – read only memory”nin (kompakt disk – salt okunur bellek) kısaltmasıdır. Metin, resim ve ses gibi çok büyük miktarlardaki verinin dijital formatta depolandığı bir diskidir. CD-ROM’daki bilgiye CD-ROM sürücüsü olan bir bilgisayar ile erişilebilir.

DAISY

Digital Accessible Information System’in (Dijital Erişimli Bilgi Sistemi) kısaltmasıdır. Daisy, audio ve multimedya bilgi üreten ve sunan bir standarttır.

Düzen

Bir yayında metnin, resimlerin ve grafiklerin dizilişidir.

DVD

Dijital Versatile (çok yönlü) Disk ya da Dijital Video Disk. DVD, filmlerin ve diğer hareketli resimlerin depolandığı kompakt bir diskidir. HD-DVD ve Blu-Ray aslında DVD ile aynı formattırlar fakat çok daha büyük miktarlarda bilginin depolanmasını sağlarlar.

E-kitaplar

Electronical book’un (elektronik kitap) kısaltılmış halidir. E-kitap, geleneksel basılı kitaba eşit olabilir. E-kitaplar genellikle kişisel bilgisayarlarda ya da e-kitap okuyucu olarak bilinen özel donanım cihazlarında okunur.

Engellilik

Herhangi bir sakatlığın neden olduğu engellilik “bir insan için normal olarak düşünülen bir etkinliğin yerine getirilmesi için gerekli becerilerin kısıtlılığı ya da eksikliğidir.” *İnsan düzeyinde* bir işlevin sınırlılığıdır, örneğin, görmede, duymada ve hareket etmede güçlük.

Fonksiyonel Okuryazarlık

Genellikle günlük yaşamın gereklilikleri ile baş etmeye yeten okuryazarlık düzeyi olarak tanımlanmaktadır; örn., kısa cümleleri okuyup yazabilme, gazetelerdeki kısa ilanları ve makaleleri okuyabilme vb. Fonksiyonel okuryazarlığı başarmak için parmak hesabıyla yaklaşık dokuz yıllık temel eğitim gereklidir. Fonksiyonel okuryazarlık toplumun karmaşıklığıyla birlikte artar.

Logo

Tanıtım ya da ürün saptaması için şirketler ve organizasyonlar tarafından kullanılan bir ismin, baş harflerin ya da sembollerin özel tasarımıdır.

Mecaz

Bir şeyi, ifade etmek istediğiniz niteliklere sahip başka bir şeye gönderme yaparak temsili tanımlama biçimidir. Mecaz, bir sembol olarak düşünülür ya da kabul edilir.

MP3

Orijinal haliyle Hareketli Resim Uzmanları Grubu (MPED) Ses Tabakası 3, daha yaygın biçimiyle **MP3**, bir dijital ses kodlama formatıdır. Bu kodlama formatı, bilgisayarlar ve MP3 sürücü gibi diğer cihazlar arasında transferin düzenli ve kolay bir şekilde gerçekleşmesi için tek bir ses bölümünü – bilinen haliyle şarkıyı- depolama şekli olan MP3 dosyasını oluşturmak için kullanılır.

Multimedya

Bilgiyi iletmek için metin, grafik, ses ve video gibi çeşitli medyanın kullanımını içeren programlar ve ürünlerdir.

Okuma Yazma Bilmeme

Fonksiyonel okuryazarlık düzeyine erişemeyen bir birey okuma yazma bilmez durumdadır. Bakınız Fonksiyonel Okuryazarlık.

PDA

Kişisel Dijital Yardımcının kısaltmasıdır. Çoklu işlevleri olan kişisel bir organizatör olarak kullanılan hafif ve portatif bir bilgisayardır.

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün kısaltmasıdır.

Web sitesi

Web siteleri genellikle bir şirketin ya da bir organizasyonun internette Dünya Çapında Ağda (www) yayınlanan ana sayfalarıdır.

W3C

Dünya Çağında Ağ Birliği. W3C, Web'in uzun vadeli gelişimini sağlamak için standartlar geliştiren uluslararası bir birliktir.

Yetersizlik

Yetersizlik, “bir noksan ya da sakatlıktan kaynaklanan dezavantajdır.” Engelli olmayan bireylere kıyasla engelli bireyleri dezavantajlı duruma koyan *sosyoekonomik roller bağlamında* yer alır. Yetersizlik örnekleri toplu taşımayı kullanamama, toplum tarafından dışlanma, yatağa bağlı olma biçimindedir. Bireyi tamamen normal bir yaşam sürmekten alıkoyan fiziksel ya da zihinsel engeldir.

Kişiler ve Adresler

Ulusal Kolay Okuma Etkinliklerinin Seçili Bir Listesi

Almanya

Büro für Leichte Sprache Lebenshilfe
Bremen Waller Heerstrasse 55
28217 Bremen
www.lebenshilfe-bremen.de

Avusturya

Atempo BetriebsgesmbH
Grazbachgasse 39, 8010 Graz
www.capito.eu

Belçika

Wabliefert
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
www.vocb.be

Danimarka

På let dansk
Fortunstraede 3, 1
1065 Kopenhag
www.paaletdansk.dk

Finlandiya

The Plain Language Centre – LL-center
Tölögatan 27 A
00260 Helsinki
www.papunet.net/ll-center

Hollanda

Y-Publicaties
1017 BX Amsterdam
postbus 10208
1001 EE Amsterdam
www.y-publicaties.nl

İspanya

Associació Lectura Fàcil
Ribera 8 pral.
08003 Barcelona
www.lecturafacil.net

İsveç

Swedish Centre for Easy-to-Read – Centrum för lättläst
Box 9145
102 72 Stockholm
www.lattlast.se

Sesam

Fria Tidningar
Rusthållarvägen 133
128 Bagarmossen
www.fria.nu

Japonya

Japanese Society for Rehabilitation of Persons with Disabilities
1-22-1 Toyama Shinjuku-ku
Tokyo 162-00052
www.dinf.ne.jp

Inclusion Japan
8F Zenkoku Tobacco Center Bldg
2-16-1 Nishi-shinbashi, Minato-ku
Tokyo 105-0003
www.ikuseikai-japan.jp

Letonya

Valdes Priekssedetaja
Maskavas 285/6
Riga LV 1050
www.vvagency.lv

Norveç

Norwegian Centre for Easy-to-Read – Leser soeker bok
Bygdøy alle 58 B
0265 Oslo
www.lesersoekerbok.no

Klar Tale/NTB
Postbox 6817 St Olavs Plass
0130 Oslo
www.klartale.no

Lettlest Forlag
P.b. 38 Falkum
N-3705 Skien
www.llf.no

Yunanistan

Special Vocational Training Centre ESEEP
S. Nikolakopoulou 13
N. Psychiko
Atina
www.eseepa.gr

Uluslararası Etkinliklerin Seçili Bir Listesi

Kolay Okuma Ağı

www.easy-to-read-network.org

Inclusion International (Uluslararası Dâhil Etme)

KD.2.03, University of East London, Docklands Campus,
4-6 University Way, London E16 2RD, United Kingdom
www.inclusion-international.org

International Dyslexia Association (Uluslararası Disleksi Derneği)

40 York Rd., 4th Floor
Baltimore, MD

DAISY Consortium (DAISY Konsorsiyumu)

www.daisy.org

Ek**Kolay Okuma Edebiyatı**

Örnek:

Monte Cristo Kontu

Alexandre Dumas

Türkçe orijinal versiyonu

Marsilya - Varış

24 Şubat 1815'te, Notre-Dame de la Garde'nin gözcüsü İzmir, Trieste ve Napoli'den üç direkli *Pharaon*'un varışını bildirdi. Her zaman olduğu gibi, kıyı kaptanı hemen limanı terk etti, Chateau d'If tarafına hızla yelken açtı ve Cap de Morgiou ve Riou adası arasında gemiye bindi.

Birdenbire (adet gereğinceymiş gibi) Saint-Jean Limanının balkonu seyircilerle dolup taşı çünkü Marsilya'da bir geminin gelişi her zaman önemli bir olay olmuştur; özellikle de *Pharaon* gibi bir gemi inşa edildiğinde, donatıldığında, eski limanın tersanelerinde yüklendiğinde ve bu gemi kasabadan birine ait olduğunda.

Bu arada gemi yanaşıyordu ve Calasareigne ve Jarre adaları arasındaki bazı volkanik kabarmaların yarattığı dar geçitleri başarılı bir şekilde atlatmıştı; Pomégue'nin etrafını dolaşmış ve üç üst yelkeninin, dış flokunun ve randasının altında ilerliyordu fakat çok yavaşça ve öyle bir melankolik ilerlemeyle ki seyirciler içgüdüsel bir şekilde biraz talihsizlik sezinleyerek güvertede ne tür bir kazanın gerçekleşmiş olabileceğini merak ettiler. Hal böyleyken, denizcilikle ilgili meselelerde uzman olanlar herhangi bir kaza olsaydı, önce geminin kendisine zarar vereceğini bildirdiler; çünkü geminin ilerleyiş biçimi her şeyin harika bir şekilde kontrol altında olduğu izlenimini vermekteydi: gemi demirlenmek üzereydi ve cıvadra örtüleri gevşemişti. *Pharaon*'u, Marsilya limanının dar girişinden geçirmeye hazırlanan kaptanın yanında uyanık ve keskin bakışlı genç bir adam duruyordu. Geminin her hareketini denetliyor ve kaptanın her emrini tekrar ediyordu.

Saint-Jean Limanı'nın balkonundaki seyircilerden özellikle biri ortamdaki belli belirsiz huzursuzluk hissinden etkilenmişti, o kadar çok etkilenmişti ki geminin kıyıya gelmesini bekleyemedi; küçük bir bota atladı ve La Réserve koyunun karşısı boyunca gelmekte olan *Pharaon*'a doğru kürek çekilmesini buyurdu. Genç denizci yaklaşan adamı görünce kaptanın yanından ayrıldı ve şapkası elinde bir şekilde geminin küpeştelere geldi ve sırtını dayadı.

On sekiz ila yirmi yaşlarında, ince yapılı, uzun boylu, güzel koyu renkli gözleri ve simsiyah saçları olan genç bir adamdı. Davranışlarının tamamında, çocukluğundan beri tehlikelerle savaşmaya alışmış erkeklere özgü serinkanlılık ve kararlılık vardı.

Bottaki adam "Ah, bu sensin Dantés!" diye bağırdı. "Ne oldu, güvertedeki bu keder havası da neyin nesi?"

"Büyük bir talihsizlik, Bay Morrel!" diye yanıtladı genç adam. "Özellikle benim için büyük bir talihsizlik: Civita Vecchia'dan çıkarken, iyi kalpli kaptanımız Leclère'yi kaybettik."

Örnek:

Monte Cristo Kontu

Türkçe Kolay Okuma versiyonu:

Marsilya'da

24 Şubat 1815'te bir Fransız gemisi,
Fransa'nın güneyindeki Marsilya limanına yanaştı.
Geminin adı *Pharaon*'du.

Geminin limana girmesi için yol göstericilik yapması gereken
dümencinin yanında
korkuluğa dayanmış genç bir denizci ayakta duruyordu.
En fazla yirmi yaşındaydı.
İnce ve uzundu,
koyu renkli güzel gözleri vardı
ve saçları siyahtı.
Güçlü ve sağlam görünüyordu.
Adı Edmond Dantés'ti.

Genç adam ayakta durdu ve Pharaon'a doğru aceleyle gelen
küçük bir sandalı izledi.
Sandaldaki bir adam ona doğru sabırsızca el salladı.
"A, bu sensin, Edmon Dantés" dedi.
"Neden bu kadar üzgün görünüyorsun, genç arkadaşım?"
"Büyük bir talihsizlik yaşadık, Bay Morrel",
diye cevapladı genç adam.
"Kaptanımız öldü!"